

Универзитет “Гоце Делчев”- Штип
Факултет за медицински науки - Висока здравствена школа
Втор циклус студии

Специјалистички труд

КРВОДАРИТЕЛСТВОТО ВО ОПШТИНА ДЕЛЧЕВО ВО ПЕРИОД ОД
2000 ДО 2014 ГОДИНА- АНАЛИЗА НА БРОЈОТ И СТРУКТУРАТА НА
КРВОДАРИТЕЛИТЕ И ПРОМОТИВНИТЕ АКТИВНОСТИ

Ментор:

Проф. Д-р Бистра Ангеловска

Кандидат

Лимонка Стоименовска

Бр.на индекс 211181

Штип, Јануари 2016

Содржина

1	Краток извадок	5
2	ABSTRAKT	7
3	ВОВЕД	9
4	ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРА	11
4.1	Историја на крводарувањето	11
4.2	Доброволни неплатени крводарители	12
5	Закон за етика за крводарителство и трансфузија	15
6	Задржување на крводарителите	17
7	Основни принципи на крводарителството во Република Македонија	20
7.1	Потреби од крв	20
8	Норми, права и обврски на крводарителите	21
9	Медицински прашалник	25
10	Едукација на крводарителите	27
11	Грижа за крводарителите	28
11.1	Доверливост	30
12	Венепункција	33
12.1	Несакани реакции кај дарителот	33
12.2	Згрижување по крводарувањето	34
12.3	Забелешки и совети по крводарувањето	35
13	Мотивирање на крводарителите	36
13.1	Мотивирачка работа во крводарителството	37
14	Цел на истражувањето	38

15	Материјали и методи на работа	40
16	Резултати	41
17	Дискусија	49
18	Заклучок	53
19	Користена литература	54

ДА СЕ ДАРУВА КРВ И ДА СЕ СПАСИ ЖИВОТ НА БЕСПОМОШНИОТ И ПОВРЕДЕНИОТ ШТО НЕ ГО ПОЗНАВАМЕ И ШТО ВЕРОЈАТНО НИКОГАШ НЕМА ДА ГО ЗАПОЗНАЕМЕ, ПРЕТСТАВУВА НЕШТО НАЈУБАВО И НАЈБЛАГОДАРНО ДЕЛО КОЕ МОЖЕ ДА ГО ИСПОЛНИ ЧОВЕКОТ.

1 Краток извадок

Крводарителската служба е посветена да обезбеди сигурна крв и крвни продукти на оние кои што имаат потреба од нив.

Идеално е крв да се обезбедува од нискоризични крводарители кои редовно, слободно, и доброволно даруваат крв. Дарителите на крв го заслужуваат најдоброто што може да им се понуди, гостопримство наместо болнички менталитет.

Цел на овој труд е да направиме анализа на реализираните крводарувања во однос на планираните во подрачјата на Општина Делчево и Македонска Каменица во периодот од 2000 до 2014 година, да направиме преглед на реализираните крводарувања во периодот од јануари до декември 2014, да ја согледаме структурата на крводарителите по пол, возраст, националност и видот на крводарувањата (доброволни и фамилни) и да ги прикажеме мотивите за крводарување и влијанието на промотивните активности.

За реализација на поставените цели направивме анализа и обработка на податоците од Општинска организација на Црвен крст Делчево за бројот, структурата и реализацијата на планираните крводарувања во периодот од 2000 до 2014 година, а резултатите се прикажани табеларно и графички со соодветна дискусија на истите.

При разработката на трудот заклучивме дека во периодот од 2000 до 2014 година во Делчево и Македонска Каменица се собрани вкупно **15 585** крвни единици. Во сите години е надминат планот од планираните крводарувања.

Најголем број на крводарувања се реализирани во 2002 година, планот е реализиран со 171%, т.е. со соберени 1 327 крвни единици, а најмал број на собрани крвни единици има во 2007 година, со 108% од планираниот.

Општина Делчево е лидер во доброволното крводарителство во Р. Македонија според бројот на жители, а на четвртото место во апсолутен износ.

Најчесто крводарителството е доброволно, а фамилените дарители се активираат само во исклучителни ситуации, кога не може да се обезбеди крв, за некој член од фамилијата (од ретки крвни групи).

Истражувањето покажа дека доминираат крводарители од македонска националност и машки пол, а најголем број од испитаниците се мотивирани од чувството на хуманост и срдечниот однос на екипата при спроведувањето на акциите, како и од другите промотивни активности на општеството.

Овој труд недвосмислено покажа дека постојаната промоција и едукација на целата популација е еден од најзначајните предуслови за унапредување на крводарителството, со организирање на промотивни активности за информирање и мотивирање.

Потребно е и понатаму трансфузиолошките служби да ги следат новините во стандардните оперативни постапки и да воведуваат цврста регулатива во сите сегменти од својата дејност.

Клучни зборови: доброволно дарување, трансфузиона медицина, хумани вредности, унапредување на крводарителството.

2 ABSTRAKT

The Blood Donation is committed to provide safe blood and blood products to those who need it .

The best is to ensure blood from low-risk blood donors, who are donating blood regularly, without any pressure and they are voluntary. The blood donors are deserving the best of what we can offer, rather hospitality, than hospital mentalities.

The purpose of this thesis is to make an analysis of the realized blood donations in comparison with the planned blood donations in municipality Delcevo and Makedonska Kamenica in the period from 2000 to 2014, to review the realized blood donations from January to December 2014, to see the structure of blood donors by sex, age, nationality and the type of blood donations (voluntary and family), to show the motives for blood donations and the impact of promotional activities.

In order to realize our goals, we made analysis and processing of the informations and data provided by the municipal organization of the Red Cross-Delcevo, for the number, structure and the realization of the planned blood donations from 2000 to 2014. The results are shown in tables and graphics with discussion about them.

With this thesis we realized that in the period from 2000 to 2014 in Delcevo and Makedonska Kamenica are collected 15585 blood units. In all this years is exceeded the number of the planned blood donations.

The highest number of blood donations is at 2002, the plan was realized with 1719, or there are 1327 blood units collected, the lowest number of collected blood units was at 2007, with 108% from the planned blood donations.

The Municipality Delcevo is leader in the blood donation in Republic of Macedonia according to the number of the population and it takes the 4th place.

Mostly the blood donation is voluntary and the family donors are active only in special situations, when there is no possibility to find the appropriate blood for some family member (in case of very rare blood groups).

The researches show that mostly the blood donors are Macedonians and they are male, the greatest motivations for them is the sense of humanity, and the good access from the team during the blood donation actions, and as well the other promotional activities in the municipality.

This thesis has shown the constant promotion and education of the whole population is one of the most important condition for blood donation promotion, with organization of the promotional activities for information and motivation.

The transfusiological services showed continue to follow the novelties in the standard and operating procedures and to introduce very strong regulations in all segments of its activity.

Key words: voluntarily blood donation, Centre for Transfusion, human values, promotion of blood donations.

3 ВОВЕД

Доброволното дарување на крв претставува израз на етички, хуманитарни, морални и патриотски вредности, а истовремено и граѓанска должност и обврска на секој човек. Човековата крв е лек, кој единствено може да се обезбеди со дарување. Да се дарува крв и да се спаси животот на беспомошниот и повредениот кого не го познаваме и кого нема веројатно никогаш да го запознаеме, претставува нешто најубаво и тоа е најблагородно дело кое може да го исполни човекот.

Да се мотивираат луѓето за дарување на крв во услови на транзиција е многу одговорна и тешка задача, која опфаќа низа активности со кои треба да се делува врз промената на човековите ставови и однесувања и тоа од најмала возраст, кога настанува примарната социјализација на личноста.

Нашата држава е мултинационална и мултикултурна, но сепак постои контрадикторност помеѓу начинот на кој населението размислува за крводарувањето како и за начинот кога и како да се дарува крв. Со низа активности ќе се модифицира мислењето на јавноста врзано со предрасуди, стравови, табуа и отпори кон дарувањето на крв.

Граѓаните знаат дека од хумани причини би требало да даруваат крв за блиски или непознати лица, но тие најчесто не даруваат крв заради страв, последица од губиток на крв, верски и други предрасуди, немање време или недоволна и погрешна информација. Затоа е потребна активна соработка преку информативните медиуми: телевизија, весници, радио, информативни брошури и други пропагандни средства.

Не постои група на население кое се наоѓа на листа на најсигурни крводарители. Најсигурен крводарител е оној кој дарува крв редовно, без оглед каде се наоѓа. Заради тоа, голем дел од напорот за регуртирање се

посветува на задржување на крводарителите, област во која персоналот за собирање на крв има особено влијание.

Добар дел од вниманието се посветува и на обуката на луѓе кои имаат контакт со крводарителите, бидејќи ќе се уништи секаков напор на маркетингот, ако дарителот имал лоши искуства со претходните крводарителства. Затоа, за собирање на крв се одбира персонал кој е друштвен и позитивен. Важно е донаторот (дарителот) да се смета за клиент кој доаѓа да даде нешто, и кој за возврат не добива ништо. Само добриот пристап и добриот етички однос спрема дарителот може да биде надомест за тоа.

Промоцијата како начин за масовна комуницирање е еден од основните елементи на маркетингот кој го користи Ц.К. на Р. Македонија, за исполнување на програмата за организирање и унапредување на крводарителството во Р. Македонија.

4 ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРА

4.1 Историја на крводарувањето

Англискиот лекар **James Blundell**, гинеколог (1790-1838 година) од Лондон, во 1823 година прв извршил трансфузија на крв. Од тогаш, па се до откривањето на крвните групи и безбедно давање на трансфузија на крв, поминато е време од едно столетие. Blundell конструирал специјален апарат за давање на крв, бризгалица и игли за пункција на вени. После тоа, дарувањето на крв се проширило во цела Европа, а крвта почнува да се користи и за лекување и реанимација на болните.

Landsteiner во 1900 г. после испитување на примероци на крв на пациенти, во својата лабораторија констатирал дека постојат 3 крвни групи А, В, О. Две години подоцна (1902) **De Castelo** и **Sturli** ја откриваат и четвртата крвна група АВ. Со откривањето на крвните групи се отвори и патот за откривање на трансфузија на крв.

За ова епохално откритие **Landsteiner** во 1930 г. добива Нобелова награда.

Во почетокот било важно да се пронајде лице кое ќе дарува крв. Првите трансфузии на крв се направени при помали хируршки интервенции. Крвта од артеријата на крводарителот течела во вените на примателот, благодарение на притисокот на артеријата на крводарителот. Крвните садови се шиени или поврзувани преку една мала туба, цевка. Потенцијалните ризици биле малку познати.

Hustin (1914), **Lewisohn** (1915), **Adate** докажале дека крвта може да се спречи да се згрутчи додавајќи Na-citrat. Ако крвта од крводарителот се земе во

стерилни услови на одредена температура, може да се користи релативно долго. Со тоа се постигнуваат две предности:

- Крвта може да се земе во различни средини и независно од болните.
- Трансфузијата можела да се дава пополека во зависност од состојбата на болните и повредените.

Во 1940 година, Landsteiner i Wiener откриле нов фактор одговорен за многу компликации и тешки последици кои се јавуваат од трансфузијата на крв, пред се на оние лица кои повеќе пати примиле крв.

Овој фактор, кој бил присутен кај 85% кај лицата од белата раса е наречен Rhesus фактор.

4.2 Доброволни неплатени крводарители

Неплатените донатори докажаа дека се најдобар извор на крв, бидејќи немаат никаква причина да ги кријат информациите за нивното здравје, што би ги направило да се неопходни да бидат крводарители. Тие претставуваат непроценети херои на здравството кои на невидлив начин соработуваат со докторите и медицинските сестри (лаборанти).

Доброволните дарители на крв обезбедуваат сигурна крв и во Светот, помагаат да се намали ризикот на ранливите луѓе од заболувања или болести.

Примерот на милиони доброволни крводарители исто така игра важна улога во превентивната и куративната медицина. Во **Јужна Африка** на пр.се докажува дека се исплатливи амбасадори на здравјето, при што ги едуцираат ранливите луѓе во однос на поздрав живот особено во превенција на ХИВ/СИДА.

Брегот на Слоновата коска: Совладување на празноверието.

Еден од проблемите што треба да се совлада е широката распротранетост на ХИВ-инфекцијата. Луѓето честопати не сакаат да донираат крв, бидејќи се плашат да не добијат позитивни резултати за ХИВ-вирусот. Праките и технологијата се фокусираат на спротиставување на стравот и празноверието, на пр.: Вашата крв нема да се користи за да Ви наштети, ниту пак ќе ве совлада, нема на никој начин да Ви наштети на Вашето здравје, бидејќи количината на крв ќе Ви остане иста.

Уганда-Промена на културата

Голем предизвик би било да се промени сликата за крводарителството и службата за трансфузија од “крвопијци” во даватели на живот. Главна стратегија била да се определат доброволните крводарители кои ќе даруваат едукативно на работните места и други локални места.

Германија- Ударни компоненти за публицитет

Законот за трансфузија кој е на сила во Германија го дозволува платеното крводарителство. Новиот пропис на Европската Унија бара промена на овој Закон, но во меѓувреме германскиот Црвен Крст работи на културата за доброволно крводарителство. Публицитетот морал да станува се поубедлив со

цел да се привлече внимание, со пораки кои се едноставни и провокативни, користејќи фрази како:

- Човековиот живот не може да се купи со пари
- Донација која доаѓа од срцето
- Време е за храброст
- Со вашата крв ќе помогнете повеќе од колку со илјадници зборови

Зимбабве - Промотивна програма: Во Зимбабве, Младинската промотивна програма за училиштата е важна стратегија за регрутирање на крводарители и нивното задржување. Утврдено е дека младите луѓе се најсигурна популација, така што посебен акцент е ставен врз училиштата. Секоја година се одбираат два ученика да работат како регрути кои дејствуваат како мотиватори и едукатори и помагаат во мобилизирањето на крводарители кои даваат информација за тоа кој и зошто може да дарува крв, како и за процесот на крводарителство и безбедноста на крводарувањето. Сето тоа допринело резултатите да бидат позитивни. Бројот на собрана крв бил зголемен, а промоцијата на здрав и безбеден стил на живеење меѓу колегите, учениците, студенти изгледа е највлијателниот метод за регрутирање на крводарители.

САД – Регрутирање на крводарители меѓу религиозните групи, значително ја засилило постапката за собирање на крв на Институтот за крводарителство. Се контактираат верските лидери (свештеници) со цел да се дообјасни потребата за крводарители и да се добие дозвола за поставување на крводарителски пунктови. Користејќи го овој пристап, бројот на донации очекувани од членовите на една религиозна група е приближно 10 % од активната популација од групата.

5 Закон за етика за крводарителство и трансфузија

- Крводарителството вклучувајќи ги и хематопоеетските ткива за трансплантација во сите околности, ќе бидат доброволни и неплатени и врз донаторот нема да се врши притисок. Дарителот ќе даде дозвола за донација на крв и крвни компоненти и за подоцнежна законска употреба на крвта од страна на службата за трансфузија.
- Пациентите треба да бидат информирани за познатите ризици и предности од трансфузијата на крв или алтернативните терапии и имаат право да ја прифатат или одбијат процедурата. Секоја важечка однапред дадена директива ќе се почитува.
- Во случај пациентот да не е во можност да даде одобрение, основата за лекување со трансфузија мора да биде во најдобар интерес на пациентот.
- Мотивот за профит не смее да биде основа за воспоставување и раководење со крводарителната служба.
- Донаторот треба да биде информиран за ризиците во врска со процедурата, здравјето и безбедноста на донаторот треба да бидат заштитени.
- Анонимноста помеѓу донаторот и реципиентот мора да биде обезбедена, освен во специјални ситуации, а доверливоста на информациите за донаторот треба да е сигурна.
- Донаторот треба да биде запознаен со ризиците кон другите за дарување на инфицирана крв и за неговата или нејзината етичка одговорност за реципиентот.

- Дарувањето на крв мора да се базира врз редовно прегледуваните медицински критериуми за селекција и да не наметнува дискриминација од било каков вид, вклучувајќи пол, раса, националност и религија. Ниту донаторот ниту потенцијалниот реципиент има право да биде практикувана било каква дискриминација од таков вид.
- Крвта мора да биде земена под целосна одговорност на квалификувано, регистрирано медицинско лице.
- Сите работи во врска со целата донација на крв и хема-фереза треба да бидат во согласност со соодветно определените и меѓународно признаени стандарди.
- Донаторите и реципиентите треба да бидат известени, дали им било нанесено штета.
- Терапијата со трансфузија мора да се даде под целосна одговорност на регистрирано медицинско лице.
- Вистинската клиничка потреба би требало да претставува единствена основа на терапијата со трансфузија.
- Не смее да постои никаков финансиски стимул за препишување на трансфузија на крв.
- Крвта претставува јавен ресурс и пристапот не треба да биде ограничен
- Колку што е можно пациентот треба да ги прима само оние особени компоненти (клетки, плазма или деривати на плазма) кои клинички одговараат и даваат оптимална сигурност.
- Треба да се одбегне фрлањето со цел да се заштитат интересите на сите потенцијални реципиенти и донаторот.

- Ординациите за трансфузија на крв воспоставени од национални или меѓународни органи и други агенции компетентни и овластени за тоа би требало да бидат усогласени со овој закон за етика.

6 Задржување на крводарителите

Секој дарител на крв има две основни потреби: лични и практични. Кога ќе се задоволат како резултат на непрекорен однос и грижа од страна на персоналот, крајно се постигнува не само мотивирање но и трајно задржување на крводарителите.

За задржување на личните потреби на крводарителите потребни се три основни вештини:

- Одржување и зајакнување на самопочитта

(Однесувајте се со дарителот како со важна личност, пофалете го и дајте му комплимент, покажете ја вашата благодарност, бидете љубезни, учтиви, конкретни и искрени)

- Слушање и одговарање со сожалување

(слушајте го активно тоа што го кажува дарителот и следете како се чувствува, покажете интерес за чувствата на дарителот)

- Барање на идеи и сугестии.

(барајте од дарителот да ви даде нови интересни идеи, кои понатаму ќе ви бидат од корист)

Секојдневната комуникација со многу луѓе честопати е многу напорна. Користењето на овие три вештини помага за снаоѓање во тешки ситуации и нивно ефикасно разрешување. Препознавањето и задоволувањето на практичните потреби на дарителите значи постигнување висока професионалност и квалитет во грижата на крводарителите и нивното задржување.

Потребно е да се преземат следните активности:

- Прифаќање на лицето

(покажете грижа, објаснете ги процедурите, покажете почит, направете контакт со очи, насмевка)

- Разјаснување на ситуацијата

(определете или разјаснете ги потребите, покажете разбирање и сочувство)

- Предвидување и задоволување на потребата

(ако е можно, предвидете ги очекувањата на дарителот)

- Потврдување на ситуацијата

(направете проверка за да бидете сигурни дали дарителите се задоволни)

Една од најзначајните вредности на крводарувањето е можноста еден човек да помогне на друг човек што претставува највисок чин на хуманост. Односот кон крводарителството е однос кој човекот го гради кон друг човек но истовремено и кон сопствената личност.

Дарителите на крв, кои со чинот на дарување, даруваат и дел од себе, што значи не само дел од своето тело, туку и од своите чувства, надежи и очекувања.

Многу луѓе имаат желба да даруваат крв, но се уште размислуваат дали да го сторат тоа. Причините можат да бидат најразлични. Задача на професионалниот кадар е да им помогне на овие луѓе да донесат позитивна одлука во однос на тоа дали да даруваат крв.

Совладувањето на вештините за однесување со дарителите е исто толку значајно за водење на програмата за крводарителство колку и традиционално ценетите медицински и административни вештини. Целиот персонал има обврска да ја направи и спроведува програмата за позитивен однос кон дарителите и да изгради атмосфера на доверливост и сигурност.

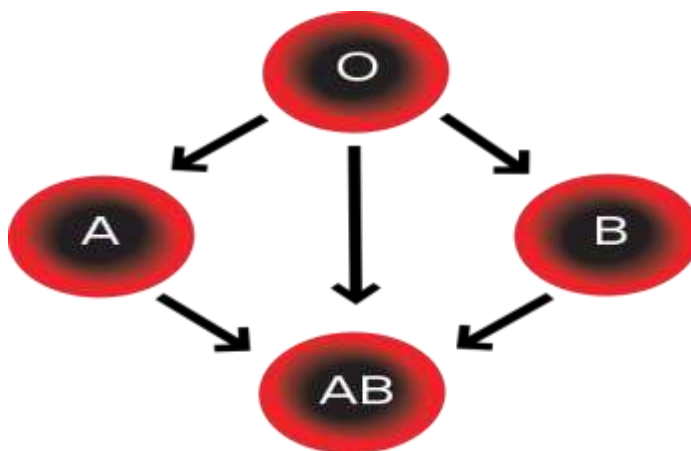
Потребно е активно да се учествува и во обезбедувањето на пријатна и продуктивна работна средина во која ќе ги има сите услови за реализирање на програмата за сигурно крводарителство.

7 Основни принципи на крводарителството во Република Македонија

- Доброволност, бесплатност и анонимност,
- Крводарителство без дискриминација во однос на социјалниот статус, раса, нација, религија, класна и политичка припадност,
- Самообезбедување на целата држава со сигурна крв и крвни продукти,
- Обезбедување на процесот на крводарување преку максимална грижа за здравјето на дарителот, гарантиран квалитет и сигурност на крвта и крвните продукти, како и заштита на здравјето на примателите на крв.

Со придржување кон принципите во областа на крводарувањето и обезбедувањето на потребните количини на крв, Република Македонија ги исполнува сите поставени услови од страна на Светска здравствена организација и Меѓународната федерација на Црвениот крст и Црвената полумесечина.

7.1 Потребни од крв

Минималните годишни потреби од крв и крвни продукти во Р. Македонија изнесуваат околу 58.000 крвни единици.

Но, со развојот на кардиохирургијата, трансплатацијата на органи и инвазивната хемотерапија, ќе доведат до зголемена употреба за крв. Во земјите со развиен здравствен систем, овој процент се движи од 5-9 %.

8 Норми, права и обврски на крводарителите

Согласно принципите на Светската здравствена организација и етичкиот кодекс на Меѓународната федерација на Друштвото на Црвениот крст и Црвената полумесечина, како и нашата досегашна регулатива и искуство, се утврдуваат следните норми, права и обврски на крводарителите:

- Крводарител во Р. Македонија може да биде секој здрав човек на возраст од 18-65 години, без оглед на пол, раса, боја, национална или верска припадност;
- Крв може да се дарува само по претходен лекарски и лабораториски преглед, согласно со утврдени медицински критериуми;
- Бројот на крводарувањата во текот на една година се ограничува на 4 пати за мажи и 3 пати за жени;
- Дарување на крвна плазма или крвни клетки се ограничува до 12 пати годишно;
- На потенцијалните дарители не смее да се врши притисок за дарување на крв;
- Кон крводарителите треба да се негува љубезен и коректен однос;

- Крводарителите имаат етичка одговорност кон здравствената служба и примателите на нивната крв по однос на давање реални податоци за прележана болест и моменталната здравствена состојба;
- Податоците за крводарителот се третираат како професионална тајна вклучувајќи ги и лабораториските резултати;
- На крводарителите им се гарантира дека нивната крв ќе биде употребена само како лек за болните или повредените без надомест;
- Крводарителите имаат право на благодарници и други пишувани признанија
- Крводарителите добиваат симболични подароци со знак на Црвениот крст или крводарителски белези и пораки;
- Крводарите добиваат крводарителска книшка, а по потреба сертификати од лабораториски резултати без паричен или др. вид на надомест;
- За крводарителите кои дарувале крв над десет пати со оваа програма се обезбедуваат средства за покривање на трошоците за учеството во вкупните трошоци при користење на здравствени услуги и лекови, освен за лековите издадени на рецепт во примарната здравствена заштита, ортопетските помагала и лекувањето во странство;
- Крводарителите имаат право на два слободни дена од работа и настава за секое дарување крв, согласно прописите за работни односи;

Крв може да дарува секој човек во добра општа здравствена состојба на возраст од 18-65 години, со телесна тежина над 50 кг. Систолниот притисок да се движи од 100-160 mmHg, а дијастолниот од 70-100 mmHg. Пулсотот треба да изнесува од 50-110 отчукувања во една

линија, а хемоглобинот за мажи треба да изнесува 135 g/l, а за жени 125 g/l.

Од потенцијалните крводарители при извршениот лекарски преглед се отстрануваат дарители од привремено или трајно дарување.

Привремено не смеат да даруваат лица кои боледуваат од лесни акутни болести, настинки, нарушувања на хранопроводниот систем, анемии, оперативни, интервенција, по примање на трансфузија, некои вакцини, лекови, со лесно нарушен притисок, за време на менструација, бременост и доење.

Крводарители кои престанале да даруваат крв

Овие дарители често имаат потреба да се потсетат дека подолго време не дарувале крв. Да се влијае тактички, без навреда, да се открие причината поради која тие сега не даруваат: едноставно можеби заборавиле, чувствуваат незадоволство или можеби лутина поради недоволна грижа или долгото чекање на ред кога последен пат дарувале крв. Да се трудиме да ги вклучиме во процесот, со убедување да поведат со себе член од семејството или пријател.

Трајно одбиени крводарители

Трајно се одбиваат лица кои се болни од тешки хронични болести на респираторниот и хранопроводниот систем, лица кои боледуваат од болести на срцето и крвните садови, малигни болести, болести на црниот дроб, сифилис, сида, шеќерна болест, нервни и душевни болести. Трајно се одбиваат лица кои припаѓаат на високо ризични групи: зависници од алкохол или дрога, хомосексуалци, лица кои често ги менуваат партнерите, лица лекувани со сексуално преносливи болести (сифилис, гонореа), лица кои се ХИВ позитивни, лица со изразена алергија и хронични кожни болести.

Меѓу оние дарители кои од било која причина се одбиени, предизвикот е да продолжат да поттикнуваат лојалност и интерес. Тие се многу разочарани, многу од нив ќе се вознемират и со нив персоналот треба да се однесува тактички и со сочувство. Тоа што овие луѓе ќе почувствуваат дека се ценети и корисни ќе претставува чекор да се поканат и да помогнат во регрутирањето на нови дарители.

Активности

Да се креира посебна стратегија со крводарители кои престанале да даруваат крв, и истите да се охрабрат да станат добри мотиватори.

Да учествуваат во презентации, на семинари, трибини и да зборуваат за нивното искуство околу дарувањето на крв, да се активираат во клубови на крводарители, и да се предвидат награди за оние кои ќе регрутираат нови дарители.

Можности за насочено регрутирање со користење на услуги на привремено или трајно одбиени крводарители. Да се следат оние кои изразиле интерес да продолжат со мотивирањето и да дадат лична поддршка. Давањето на одредени задачи на овие крводарители претставува најдобра практика за задржување на крводарителите, одржување на добри односи со заедницата и нивна припадност кон службите, без оглед дали тие сега даруваат крв или не.

9 Медицински прашалник

Пред давањето на крв секој крводарител треба да пополни медицински прашалник на кој треба да одговори крводарителот. Во прашалникот се потенцира дека сите прашања се еднакво важни и потребно е на нив дарителот да одговори искрено за да се осигури дека крвта и крвните продукти ќе бидат безбедни за реципиентот. Со прашалникот крводарителот потврдува дека дарува крв без присила и надомест и се согласува неговата крв да биде тестирана на хепатитис Б и Ц, ХИВ или Сидеа, Сифилис и др. Тестови потребни за обезбедување на крв и крвни продукти. Исто така се согласува ако резултатот од тестирањето е позитивен да му биде соопштен во доверливост и истиот да биде пријавен согласно законот за заразни болести. Се дава можност во период од 24 часа доколку после дарувањето одлучи неговата крв да не биде употребена за лекување, да го информира ИТМ.

Трансфузиолошката служба има обврска одговорите да ги чува во тајност, доверливо, бидејќи крводарителската служба има обврска кон безбедноста на дарителот и негово добро здравје.

Крводарителството во Општина Делчево во период од 2000 до 2014 година - анализа на бројот и структурата на крводарителите и промотивните активности

ИНСТИТУТ ЗА ТРАНСФУЗИОНА МЕДИЦИНА
„Водњанска“ 17, 1000 Скопје, Р. Македонија Тел. 02 3147 652; 3224 917; факс 02 3119 227

етикета за
број на дар

www.itm.org.mk

ПРАШАЛНИК ЗА ДАРИТЕЛОТ НА КРВ / СОГЛАСНОСТ ЗА ДАРУВАЊЕ НА КРВ

Ве молиме на сите прашања да одговорите искрено, бидејќи истите се потребни за заштита на Вашето здравје, како и за максимална безбедност на лицето кое ја прима Вашата крв.

Установата за трансфузиона медицина гарантира за доверливоста на Вашите податоци во текстот кој следи!
(Ве молиме обележете со X) **да** **не**

1. Дали денес се чувствувате здрав-а?	☐	☐
2. Дали последнава недела сте имале: настинка, грип, болно грло, температура, инфекција?	☐	☐
3. Дали во последните 72 аса сте земале:	☐	☐
антибиотици, аспирин, стероиди, вакцина, вакцина против беснило (последната година), алкохол?	☐	☐
4. Дали во последните 12 месеци сте имале: тетовирање, дупчење на ушите, акупунктура, случајна повреда (убод) со игла или контакт на слузницата со туѓа крв?	☐	☐
5. Дали во последните 6 месеци сте имале било каква интервенција на забите?	☐	☐
6. Дали во последните 3 месеци сте примале серум?	☐	☐
7. Дали во последните 12 месеци сте имале хируршки зафат или сте примале трансфузија?	☐	☐
☐ голема операција ☐ мала операција ☐ трансфузија		
8. Дали боледувате или сте боледувале од некоја болест како:		
☐ туберкулоза ☐ шеќерна болест (инсулин зависна)		
☐ ревматска грозница ☐ малигни заболувања		
☐ маларија ☐ токсоплазмоза		
☐ срцеви болести, крвен притисок ☐ бруцелоза		
☐ алергија ☐ жолтица (Б/Ц)		
☐ астма, хроничен бронхит ☐ жолтило (во последната година)		
☐ грчеви (конвулзии) или нервни болести ☐ сексуално преносливи болести		
9. Дали се сомневате дека можеби сте заразени со:		
маларија, сексуално пренослива инфекција (сифилис, жолтица, ХИВ/СИДА)?	☐	☐
10. Дали во последните 6 месеци сте забележале:		
необјасниво губење на тежината?	☐	☐
повторувачки проливи?	☐	☐
зголемени лимфни жлезди?	☐	☐
лесно зголемена температура?	☐	☐
11. Дали примате или сте примале дрога во вена?	☐	☐
12. Дали сте имале сексуален однос без кондом со непостојан партнер?	☐	☐
13. Дали во изминатите 12 месеци сте имале сексуален контакт со некој кој:	☐	☐
е ХИВ позитивен, имал жолтица, венски прима или примал дрога, примал или прима пари или дрога за сексуален однос?	☐	☐
14. Дали се сомневате дека во последно време сте консумирале месо, кое е заразно со кравско лудило?	☐	☐
15. Само за жени:		
Дали сте бремени?	☐	☐
Дали сте имале абортус во последните 3 месеци?	☐	☐
Дали имате дете помало од 1 година?	☐	☐
16. Дали сте патувале/престојувале во странство последните 6 месеци?	☐	☐
Наведете каде: _____		

Потврдувам дека:

Прашањата ги разбрав во целост. Свесен сум дека давањето на лажен одговор е сериозна работа и може да му наштети на примателот на крвта.

Разбрав дека:

- Крводарувањето е доброволно дело, без присила и надомест.
- Дарувањето на крв/крвни компоненти е медицинска постапка и дека со доброволното крводарување ги прифаќам можните ризици.
- Мојата крв ќе биде тестирана на жолтица Б и Ц, ХИВ/СИДА, сифилис и други тестови потребни за обезбедување на сигурна крв.
- Во случај резултатот од тестирањето да е позитивен, се согласувам да ми биде соопштен во доверливост и истото да биде пријавено согласно Законот за заразни болести.
- Се обврзувам да ги информирам во Институтот за трансфузиона медицина, во период од 24 часа, доколку после дарувањето одлучам мојата крв да не биде употребена за лекување.

Согласен сум доброволно да дарувам крв.

име и презиме на дарител _____

датум _____

потпис на доктор _____

Забелешки:

СИГУРНАТА КРВ ЗАПОЧНУВА СО ЗДРАВ ДАРИТЕЛ

10 Едукација на крводарителите

На крводарителите им се објаснува дека можат да даруваат крв секои три месеци (мажи) и секои 4 месеци (жени). Дарувањето на крв е 300-400 ml крв која количина здрав организам ја надополнува за кратко време. Веќе во првите 24 часа организмот го надополнува течниот дел од крвта (плазмата и нејзините состојки тромбоцити и леукоцити), еритроцитите се дополнуваат во тек на 4-6 недели, а железото за 1-2 месеци. Многу дарители се загрижени дали постојат инфекции при дарувањето на крв, но стручниот тим составен од лекар и сестра му објаснуваат дека комплетот за земање на крв е стерилен и неупотребуван претходно и нема никаков ризик од пренесување на хепатитис Б и Ц, ниту од СИДА за време на дарувањето на крв.

Исто така им се објаснува дека не се развива зависност од дарувањето, може да се започне и да се престане да се дарува крв во секој период од животот без притоа да се јави чувство на нелагодност. Пред дарувањето на крв дарителот може да јаде и да пие вообичаено како секој ден, се разбира лесна храна а алкохол никако, бидејќи крводарувањето е составен дел од секојдневниот живот.

Самиот чин на дарување трае од 8-12 минути. Иглата и пластичната кеса за земање крв се стерилни и се за еднократна употреба.

11 Грижа за крводарителите

-Професионален и пријатен прием

Основно е целиот персонал кој е вклучен во постапката за крводарување да биде добро, стручно оспособен за извршување на поставените задачи.

Персоналот треба да биде чист и уреден и да одржува високо ниво на лична хигиена. Вработените да се пријатни и да можат слободно да разговараат со дарителите особено за време на крводарувањето. Секој кој ќе ги интервјуира и советува дарителите треба да има пријателски и тактичен период кој ќе ги охрабрува да дадат искрени и точни одговори на прашањата.

Доброволните дарители на крв можат лесно да бидат изгубени со чин на негрижа или недостаток на професионалност од страна на персоналот пред, за време и по крводарувањето.

Пример :

- Нехигиенска и нездрава околина.
- Крводарителот има морална и Законска одговорност точно да одговори на поставените прашања во трансфузиолошката служба и место каде се одвива крводарителската акција.

- Преполна просторија со несоодветни и неудобни седишта во чекалната.
- Долго чекање или не потребно задржување по крводарувањето
- Отсуство на приватност за време на разговорот пред дарувањето.
- Недоволна информираност на крводарителот околу постапката на дарување на крв.
- Недоволно објаснување на причините за времено или трајно одбивање и нивно значење на крводарителот.
- Очигледен недостиг на доверба, знаење или обученост меѓу персоналот.
- Недоволен интерес за дарителот. Пример: не знаење за предходни дарувања.
- Недоволно загрижување на дарителот и успокојување за време на предходниот лекарски преглед пред дарувањето, за време на самиот акт на дарување, непосредно по крводарувањето.
- Нечувствителност за чувства на дарителот, особено за чувство на страв или збунетост.
- Разговарање со другиот персонал и игнорирање на дарителите.
- Индискретни коментари за дарителите, како на пример: за резултатите од тековниот или предходниот преглед, особено кога дарителот е одбиен од доброволно крводарување
- Непостоење на волја за разговор со дарителите додека трае крводарувањето.
- Отсуство на благодарност кон дарителот за искажаната хуманост и солидарност.

11.1 Доверливост

Доверливоста е витален дел на професионалното однесување, добиената информација од дарителот е лична и е дадена само да помогне во обезбедување сигурно крводарување. Тоа никогаш не треба да биде откриено на друго лице без посебно одобрување од дарителот. Ако не се одржува доверливоста односно посебно не се негува односот на взаемна доверба меѓу дарителот и службата за трансфузија дарителите се побрзо ќе го напуштаат доброволното крводарување.

За време на распитување на дарителот и дарувањето крв важно е да се осигурате дека екипата била стационирана во одредени со закон пропишани норми со обезбедени услови за крајна дискреција. Секој член на екипата има лична одговорност да не ги дискутира личните податоци за дарителот со друго лице: Ова се однесува на дарителите кои се прифатени или одобрени.

- Регистер за дарители

Регистерот (картонот) на дарителот содржи информации за дарителот вклучувајќи ги личните податоци, анамнеза, резултатите од лабораториските тестови на крвта и податоци доколку биле одбиени. Основно е овие податоци да се чуваат на сигурно место каде има пристап само овластен персонал. Секоја трансфузиолошка служба има обврска да обезбеди сигурност на сите записи за дарителот.

- Дозвола

Информациите за дарителот никогаш не смеат да се дадат на други луѓе и неговото семејство, колегите и другите вработени без писмена дозвола од дарителот.

- Публикувана информација

Особено внимание треба да се обрне на секоја информација, која се однесува на работата на службата за трансфузија. На пример: Статистички податоци за серопреваленца на инфекцијата во однос на посебната состојба на дарителот може да предизвика тој да биде субјект на јавен презир и срам.

- Битни ефекти на за неиздржана доверливост на податоците се:
 1. Дарителите за време на периодот при дарување се помалку искрени за нивната здравствена состојба и нивното ризично однесување доколку мислат дека тоа може да се дознае во јавноста. Тоа пак резултира со зголемен ризик за безбедна крв.
 2. Дарителите со низок ризик може да не сакаат повторно да даруваат крв бидејќи немаат доверба во стручната служба.
 3. Тие можат да ги обесхрабрат нивните семејства, пријатели, колеги и други потенцијални дарители да даруваат крв.
 4. Лошиот глас за прекршена доверба може да се прошири и тоа да резултира со намален број на дарители и сериозни подолготрајни ефекти во задржувањето на постоечките и придобивање на нови.
 5. Неодржливоста на доверливите податоци за одбиениот дарител поради нивниот ризичен однос или резултати од тестирањето на крвта може да доведе да тој биде одбегнуван од други луѓе од заедницата
 6. Дарителот може да покрене законска постапка против Трансфузиолошката служба ако можните податоци се дадени без негово специјално одобрување.

Некои од важните предности на доверливоста се :

1. Дарителите ќе имаат доверба во службата искрено да одговараат на поставените прашања за нивната здравствена состојба, а тоа ќе доведе до сигурна крв бидејќи редовните дарители се побезбедни.
2. Дарителите ќе бидат подготвени да ги придобијат другите лица да станат крводарители.
3. Придобивањето и задржувањето на дарителите ќе биде поуспешно бидејќи јавноста ќе има доверба во службата.

Кои чекори треба да се преземат за да се обезбеди доверливост:

1. Во стационираните и мобилните акции распоредот треба така да е организиран да другите дарители и членови на екипата не можат да го слушнат разговорот со дарителот.
2. Ни еден член на екипата не смее да открие на други луѓе личните податоци на дарителот без негово одобрување.
3. Имињата на дарителите не смеат да бидат напишани на кесите за собирање крв ниту на примероците за анализа треба да се користат броеви шифри алфа нумерички знаци и други знаци за идентификација. Кога е неопходно да се извести дарителот за резултатите од дарувањето само одговорен член од персоналот може да ги провери резултатите на кесата со крв и примероците со името на дарителот.
4. Членовите на екипата не смеат да ги известуваат дарителите за лабораториските резултати особено ако се серопозитивни за инфекциите преносливи со трансфузијата. Тоа треба да го стори определено овластено лице (доктор)

12 Венепункција

Бројни трансфузиолошки служби укажуваат на непријатното чувство на загриженост и страв од игла како една од причините за неподготвеност да даруваат крв или за појава за несвестица при самото крводарување. Секој што врши венепункција мора да биде стручно обучен зошто доколку техниката на изведувањето е лоша, дарителот се чувствува неудобно и може да не сака повторно да дарува крв. Тоа може да ги обесхрабри другите потенцијални крводарители доколку им го пренесе неговото непријатно искуство. Секоја трансфузиолошка служба треба да биде сигурна дека оние кои ја обавуваат венепункцијата треба да бидат сигурни и добро обучени за венепункцијата.

12.1 Несакани реакции кај дарителот

Крводарителот дава дел од својата крв за доброто на другите луѓе и затоа е важно да се покаже пред другите луѓе дека трансфузиолошките служби се тие кои се грижат за крводарителот. Повеќето дарители мошне добро го поднесуваат дарувањето на крв но понекогаш може да се појават несакани реакции. Најчестите проблеми вклучуваат:

- Хематом на местото на венепункцијата
- Воспалување на крвниот сад на местото на венепункцијата
- Колапс, несвестица, грчеви
- Несрекни случаи

Сите членови на екипата треба да бидат обучени да ги распознаваат и третираат овие реакции. Оваа обука треба да вклучува прва помош, информации за тоа како да се распознаат и третираат несаканите реакции кај дарителот.

12.2 Згрижување по крводарувањето

Откако ќе заврши дарувањето на крв, на крводарителите треба да им се обезбеди одмор најмалку од дваесет минути за да телото се прилагоди на загубената крв. За тоа време треба да се обезбеди освежување од напиток кој ќе ја надомести изгубената течност од телото и лесна закуска. Дарителот кој чувствува несвестица или вртоглавица треба да легне, со подигнати нозе за да се подобри снабдувањето со крв на главата. Пред да ја напуштат службата за трансфузија треба да го види лекар за да се увери дека дарителот се чувствува добро и е згрижен на соодветен начин.

Важно е членовите на екипата секогаш да ги информираат дарителите како да се грижат за себе по дарувањето со следните совети:

- Дарителите треба да пијат повеќе течности одколку вообичаено четири часа пред и по дарувањето на крв.
- Треба да ја чуваат преврската на местото на венепункција околу 2 часа
- Не смеат да конзумираат алкохол во големи количини по дарувањето
- Ако местото на венепункција крвари треба да ја подигнат раката и да притискаат се додека не запре крварењето. Ако тоа продолжи веднаш да се обратат до службата за трансфузија.

- Ако почувствувате несвестица или вртоглавица и симптомите потраат, треба да се обратите во службата за трансфузија.
- Треба да се одбегнува тешка физичка работа во наредните 24 часа.

Сите забелешки околу венепункцијата или несакани реакции треба да бидат запишани на картонот на крводарителот така да се обарне посебно внимание при наредното крводарување.

12.3 Забелешки и совети по крводарувањето

Покрај информациите, анамнестичките податоци и внимателниот преглед на дарителите, лабораториските тестови може да дадат несакани резултати кои укажуваат присуство на инфекција пренослива со трансфузија како што е HIV, хепатитис В и С или сифилис.

Во овие случаи дарителот не смее повторно да дарува крв. Во дарителската книшка на тој дарител треба да се забележи “Времено исклучен”. Со цел да се одржи доверливоста на ваквите случаи не смее да се напише причината за тоа исклучување.

Во многу земји, ако лабораториските тестови укажуваат дека дарителите се непогодни за дарување во иднина, тоа се запишува. Како и да е, секоја трансфузиолошка служба треба да има јасни правила кои ќе бидат во согласност со здравствената дејност и општо прифатени и ќе се почитуваат во вакви ситуации.

Серопозитивните крводарители да се отстранат од понатамошен третман.

13 Мотивирање на крводарителите

- Позитивна психолошка мотивација во крводарителството
- Мотивирање на првократни и повеќекратни крводарители
- Видови на мотивирање и целни групи

Основна цел на мотивирањето е подигнување на свеста за крводарителството меѓу општата популација, со формирање на позитивни ставови кон крводарителството, корегирање на негативните ставови и мотивирање на луѓето активно да учествуваат во програмата за крводарителството.

Позитивна психолошка мотивација во крводарителството

Оваа мотивација понатаму ќе значи активност на полето на крводарувањето која можеме да ја постигнеме со организирана, целна, навремена информација и едукација на населението за значењето и потребата од крводарувањето.

Она на што треба да работиме да ја подигнеме одговорноста кај луѓето во грижа за другите. Во нашата култура луѓето се одговорни само за семејството и за најблиските, кога има некоја несреќа масовно одговараат на повиците за акција. Но, треба да ги насочиме да даруваат крв за некој што не го познаваат.

Со добро смислена мотивирачка активност и кампања во чија основа ќе бидат правилна информација и едукација на различни категории на население, ќе успееме да ја актуелизираме и правилно насочиме позитивната мотивација, која на таков начин ќе стане трајна состојба, желба и цел на секој граѓанин.

13.1 Мотивирачка работа во крводарителството

Во однос на специфичните идеи и техники на дејствување, мотивирачката работа во крводарителството може да се поделна индивидуална, групна и општа.

- **Индивидуална мотивирачка работа** во крводарителството се насочува кон формирање и одржување на позитивна мотивација за дарување крв кај лица кои еднаш веќе дарувале крв од било која причина. Во индивидуалната мотивирачка работа најчесто се користи “живиот збор”- кој се манифестира преку повеќе вивови на разговори со дарителите на крв. При секое доаѓање во трансфузиолошката служба со секој дарител треба да се водат информативно-едукативни разговори, насочени кон разјаснување на поимите кои не му се јасни на дарителот и проширување на знаењата во врска со крводарителството. Пр. колкави се потребите за крв, каде, кога и како се применува трансфузијата на крв, кој може да биде крводарител, во кои временски растојанија може да се дарува крв, како и за колку време се обновува дадената крв.

Се нагласува фактот дека во нашата земја не постои продавање на крв, какви мерки на превенција се применуваат кај дарителите, а какви кај примателите на крв со цел да се оневозможи пренесување на болестите како што се СИДА, сифилис, хепатитис и др.

Покрај наведеното, се водат интимни разговори со дарителите за теми за кои сакаат да разговараат. Се регистрираат сите мислења и сугестии во врска со крводарителството. Со еден збор се настојува се почувствува како почитуван член на “семејството на крводарители”

- **Групна мотивирачка работа-** се формираат групи по однос на полот, образовното ниво (средношколци, студенти, необразовна младина, академски граѓани), по однос на професијата (производствени работници, службеници, естрадни уметници, просветни работници, професионални работници и слично). Во однос на структурата на групата се применуваат специфични техники на мотивирачката работа со правилно концепирање на пораката.

Пораката ќе изврши големо влијание, доколку јазикот на кој е напишана е добро приспособен на јазикот на групата на која е наменета пораката, во зависност од просечното ниво на образование на групата.

- **Општа мотивирачка работа-** општата, воспитно-мотивирачка работа е насочена кон создавање на позитивни мотивации во однос на доброволното крводарителство кај населението.

Основна цел е зголемување на бројот на крводарители и бројот на крводарувања при организирање на акциите на крводарителството.

14 Цел на истражувањето

Цел на трудот е:

- да направиме анализа на реализираните крводарувања во однос на планираните во подрачјата на Општина Делчево и Македонска Каменица во периодот од 2000 до 2014 година.
- Да направиме преглед на реализираните крводарувања во периодот од јануари до декември 2014

- Врз основа на утврдените податоци да ја согледаме структурата на крводарителите по пол, возраст, националност и видот на крводарувањата (доброволни и фамилни)
- Да ги прикажеме мотивите за крводарување и влијанието на промотивните активности

15 Материјали и методи

За реализација на поставените цели се анализирани податоците добиени од Општинската организација на Црвен Крст во Делчево, која го опфаќа и подрачјето на Македонска Каменица за периодот од 2000 до 2014 година. Податоците се обработени соодветно и анализирани се според бројот, структурата и реализацијата на планираните крводарувања.

Резултатите се претставени табеларно и графички по години како планирани и реализирани крводарувања изразени во проценти.

За 2014 година, крводарителските активности се прикажани подетално, по месеци. и според полова, старосна, национална и социоекономска структура.

Спровдена е анкета меѓу крводарителите на крводарителските акции одржани на ден 05.09.2013 година во општина Делчево за мотивот за крводарување на 110 крводарители со старосна граница од 18-65 години, од различни професии, (работници во производството, рударски работници, полицајци, невработени, пензионери, ученици и студенти) со поставено прашање „Што ги мотивира да даруваат крв?“ и понудени повеќе одговори. Добиените податоци се обработени, сортирани според дадениот одговор и резултатите се прикажани табеларно и графички, како процент од вкупниот број испитаници по групи на понудени одговори.

При изработката на специјалистичкиот труд е применет дескриптивен метод во прибирање и обработка на податоците со табеларно и графичко прикажување на резултатите.

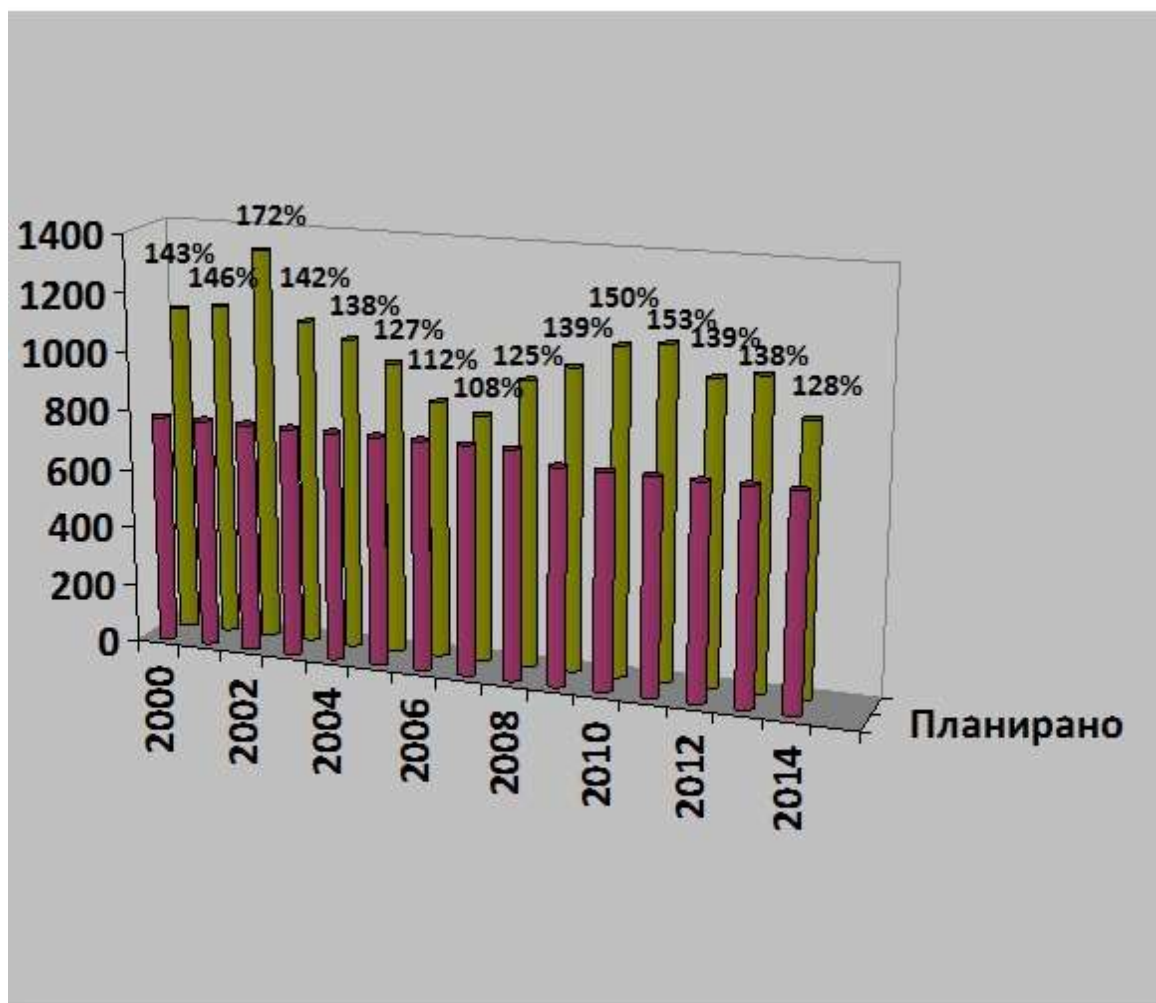
Добиените резултати од истражувањето се соодветно дискутирани и извлечени се прикажаните заклучоци.

16 Резултати

Табела 1.Преглед на планирани и реализирани крводарувања за периодот од 2000 до 2014 година во ООЦК Делчево

Tabele 1. Overview of planned and relized blood donation services for the
period 2000 - 2014

година	Планирано	реализирано	процент
2000	774	1110	143%
2001	774	1129	146%
2002	774	1327	171%
2003	774	1100	142%
2004	774	1050	138%
2005	774	984	127%
2006	774	868	112%
2007	774	835	108%
2008	774	965	125%
2009	730	1020	139%
2010	730	1100	150%
2011	730	1118	153%
2012	730	1022	139%
2013	730	1043	138%
2014	730	914	128%
Вкупно	11346	15585	137%

Графикон 1. Графички приказ на планирани и реализирани крводарувања.
Graphic 1. Graphical representation of planned and realized blood donations

Во Табела 1 и Графикон 1 табеларно и графички се прикажани податоците за бројот на планирани и реализирани крводарувања.

Во периодот од 2000 до 2014 година во Делчево и Македонска Каменица се собрани вкупно 15 585 крвни единици. Во сите години е надминат планот од планираните крводарувања.

Најголем број на крводарувања се реализирани во 2002 година, планот е реализиран со 171%, т.е. со соберени 1 327 крвни единици.

Најмал број на собрани крвни единици имаме во 2007 година, но сепак и во оваа година е надминат бројот на планирани крводарувања, реализиран е за 108% , односно соберени се 835 крвни единици .

Табела 2. Број на земени единици на крв и структура на крводарители.
Table 2. Number of donated blood units and the structure of blood donors.

		РЦ/СТМ - Делчево								
		Вкупна структура на дарители								
Ученици	Невработени	Вработени	Одбиени	Првократни дарители	жени	мажи	фамилни дарители	доброволни дарители	вкупен број земены единици	месеци
3	25	91	12	16	8	115	0	123	123	1
8	7	120	9	10	7	136	0	143	143	2
/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	3
5	16	68	4	8	6	88	0	94	94	4
4	10	50	5	3	4	64	0	68	68	5
7	0	67	3	5	9	72	0	81	81	6
6	3	45	3	3	6	52	0	58	58	7
0	14	37	6	2	4	54	0	58	58	8
2	7	48	4	5	5	54	0	59	59	9
1	5	64	2	4	6	66	0	72	72	10
0	14	48	7	4	8	57	0	65	65	11
2	3	85	8	5	11	82	0	93	93	12
38	104	723	63	65	74	810	0	914	914	вкупно

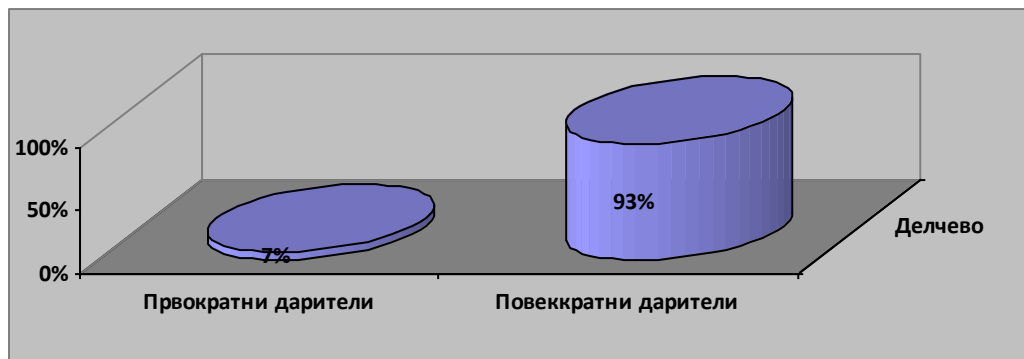
Табела 2а. Структура на крводарители
Table 2a. Blood donor structure .

Месеци	МОБИЛНИ ЕКИПИ				
	студенти	пензионери	македонци	албанци	останати националности
1	3	1	120	0	3
2	5	3	141	0	2
3	/	/	/	/	/
4	5	0	94	0	0
5	2	2	64	0	4
6	7	0	80	0	1
7	3	1	55	0	3
8	7	0	54	0	4
9	2	0	56	0	3
10	2	0	69	0	3
11	2	1	62	0	3
12	3	0	89	0	4
Вкупно	41	8	884	0	30

Во Табела 2 е прикажан бројот на земени единици крв во периодот од јануари до декември 2014 година. Собрани се вкупно 914 крвни единици, а планот е реализиран за 128 %.

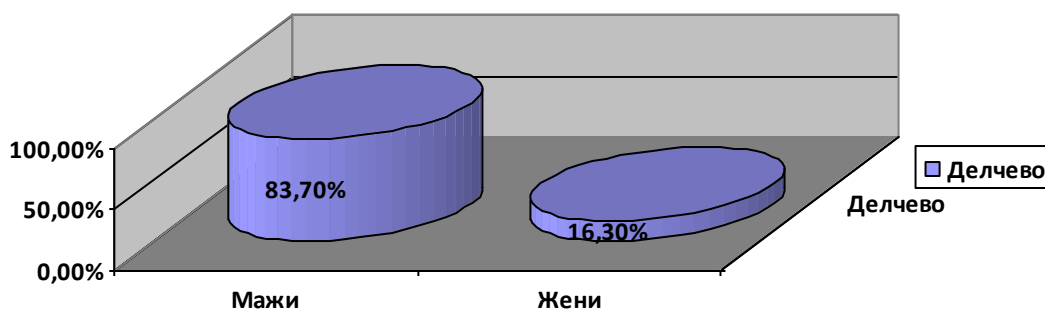
Во Табела 2 и 2а е прикажана и структурата на крводарителите според начинот и формата на крводарување, половата, социјалната, старосната, професионалната и националната структура. Секоја од наведените категории е прикажана со процентен удел/споредба со означен Графикон.

Податоците од Табела 2 што се однесуваат крводарители кои даруваат прв пат или повеќе пати се прикажани графички на Графиконите 2, а половата структура на Графикон 3, како проценти од вкупниот број на крводарители.

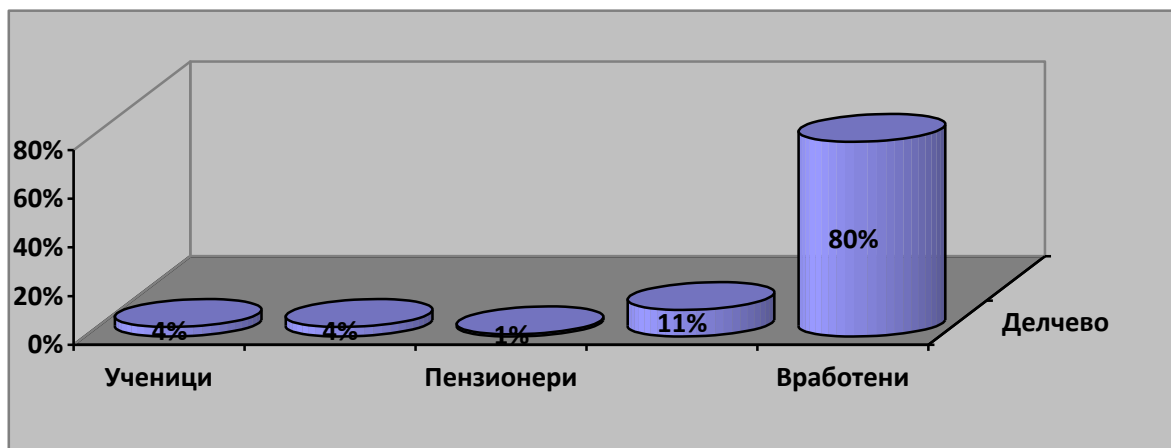
Графикон 2. Крводарители кои даруваат крв првпат и повеќе пати.
Graphic 2. Donors who donate blood for the first and multiple times

Од Графиконот 2 се гледа дека 7% од вкупниот број на крводарувања во 2014 година се првократни дарители, а 93% повеќекратни.

Графикон бр.3 Според половата структура
Graphic 3. The gender of the blood donors

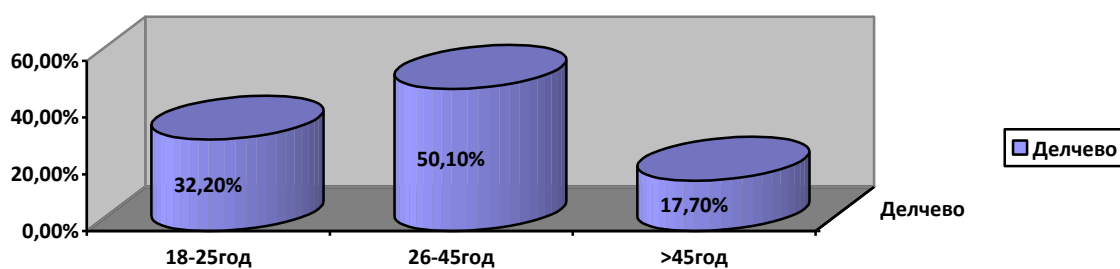
На Графикон 3 се прикажани крводарителите според половата структура. Според половата структура 83,70% се мажи, а 16,30% се жени .

Графикон 4. Социјална структура на крводарители.
Graphic 4. Blood donors' social structure

На Графикон 4 се прикажани и процентуално изразени крводарителите според социјалната и професионална структура:

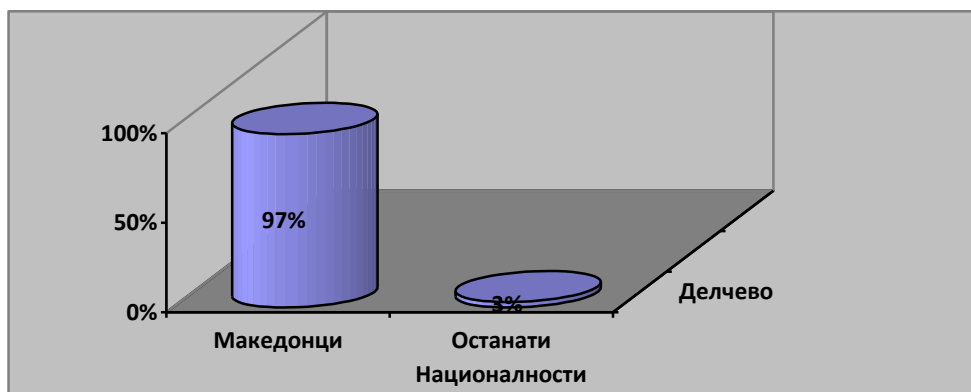
Вработени се 80%, невработени се 11%, ученици се 4%, студенти 4% и 1% се пензионери.

Графикон 5. Старосна структура на крводарители.
Graphic 5. Age distribution of blood donors

Според старосната структура и најзастапена е средната генерација.

Од 18 – 25 години се застапени 32,20%, од 26-45 години застапени се 50,10% и повеќе од 45 години имаме застапеност од 17,70% Овие податоци се прикажани во графиконот број 5.

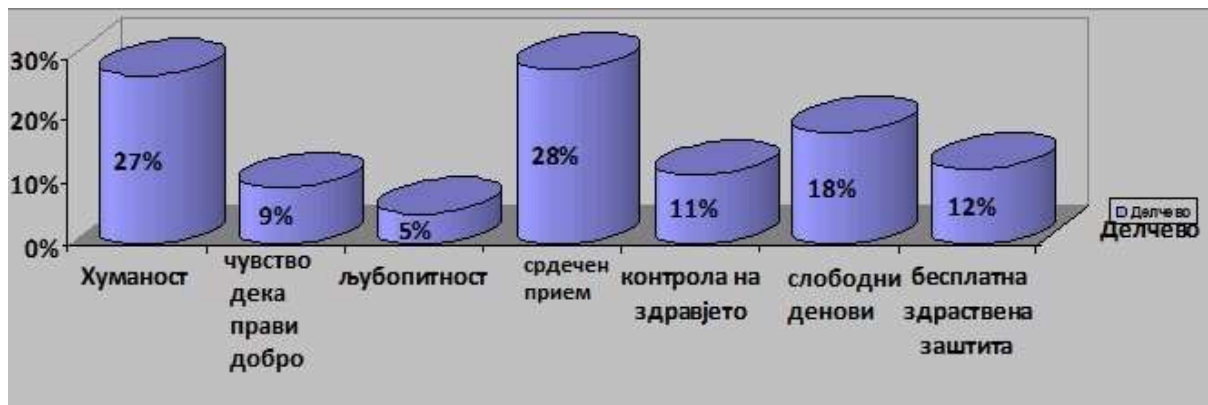

Графикон 6. Национална структура на крводарители.
Graphic 6. Blood donor national structure.

Од графиконот 6 можеме да констатираме дека според националната структура 97% се Македонци а само 3% се од другите националности.

Табела 3.Што ги мотивира крводарителите да даруваат крв
Табле 3.What motivates the blood donors to donate blood

МОТИВИРА	вкупно	Проценти
хуманост, гордост да се помогне, спасување на живот	27	25%
чувството дека прави нешто добро	9	8%
љубопитството	5	5%
срдечен прием	28	25%
контрола на здравјето	11	10%
2 слободни дена	18	16%
користење на бесплатна здравствена заштита	12	11%

Графикон 7. Графички приказ на мотивот за дарување на крв.
Graphic 7. Graphical chart and the motive to donate blood.

Прикажаните податоци укажуваат на фактот дека доминираат мотивите врзани за хуманоста, но значителен удел имаат и промотивните и пропагандните активности на општеството.

17 Дискусија

Во Општина Делчево и Македонска Каменица еднаш месечно се организираат крводарителски акции во соработка со РЦ/СТМ – Делчево, РЦ/СТМ - Штип, ИТМ-Скопје и ООЦК-Делчево.

Општина Делчево е лидер во доброволното крводарителство во Р. Македонија, според бројот на жители и со тоа се наоѓа на четвртото место.

- **РЦ/СТМ-Делчево** – Регионален центар/ Служба за трансфузиона медицина- Делчево
- **РЦ/СТМ- Штип** – Регионален центар/ Служба за трансфузиона медицина
- **ИТМ- Скопје** – Институт за трансфузиона медицина- Скопје
- **ООЦК-Делчево** – Општинска организација на Црвен крст – Делчево.

Во периодот од 2000 до 2014 година во Делчево и Македонска Каменица се собрани вкупно **15 585** крвни единици. Во сите години е надминат планот од планираните крводарувања.

Најголем број на крводарувања се реализирани во 2002 година, планот е реализиран со 171%, т.е. со соберени 1 327 крвни единици.

Најмал број на собрани крвни единици имаме во 2007 година, но сепак и во оваа година е надминат бројот на планирани крводарувања, реализиран е за 108% , односно соберени се 835 крвни единици (Табела 1, Графикон 1).

Во Табела 2 е прикажан бројот на земени единици крв во периодот од јануари до декември 2014 година. Собрани се вкупно 914 крвни единици, а планот е реализиран за 128 % а соберени се 184 единици.

Во Табела 2 и 2а е прикажана и структурата на крводарителите според начинот и формата на крводарување, половата, социјалната, старосната, професионалната и националната структура. Секоја од наведените категории е прикажана со процентен удел/споредба со означен Графикон.

Одбиени се 65 крводарители поради болест и од други причини: недоволна телесна тежина, недоволна информираност, невнимание итн. (Табела 2),

Според видот на крводарувањата, во 2014 година во Делчево и Македонска Каменица е застапено е доброволното крводарителство.

Фамилните дарители се активираат само во исклучителни ситуации, кога не може да се обезбеди крв, за некој член од фамилијата. (од ретки крвни групи). Фамилните дарители кои даруваат крв за некој член од фамилијата или некој близок, докажале дека се помалку безбедни од доброволните дарители. Тоа е затоа што тие можеби се наоѓаат под притисок за да донираат крв и се непогодни заради ризикот од пренесување на инфекции на пациентот, одговарајќи, т.е. давајќи на неточни одговори во прашалникот во врска со нивната здравствена состојба.

Во Графиконот 2 се прикажани првократни и повеќекратни дарители: 7% се првократни дарители и 93% повеќекратни. Сепак, бројката од 65 првократни дарители е задоволувачка. Службите за трансфузиологија секојдневно имаат потреба од нови крводарители, затоа што младите се здрави и можат подолго време во текот на животот да даруваат крв.

Во графикон 3 се прикажани крводарителите спред половата структура: 83,70% се мажи, а 16,30%. се жени. И покрај помалиот процент на директни крводарители-жени, тие сепак имаат значаен удел во крводарителството бидејќи претставуваат главен столб во секое семејство и имаат удел во воспитувањето на децата и го стимулираат крводарувањето со личен пример.

Во Графикон 4 се прикажани и процентуално изразени крводарителите спред социјалната и професионална структура: вработени се 80%, невработени се 11%, ученици се 4%, студенти 4% и 1% се пензионери. Овие податоци се во согласност со општата структура и здравствената состојба на населението.

Според старосната структура и најзастапена е средната генерација: од 18 – 25 години се застапени 32,20%, од 26-45 години застапени се 50,10% и повеќе од 45 години имаме застапеност од 17,70% (Графикон 5), што е исто така одраз на здравствената состојба, информираноста и зрелоста на населението.

Од графиконот 6 можеме да констатираме дека според националната структура 97% се Македонци а само 3% се од другите националности. Во апсолутни бројки 884 се Македонци, а 30 се останати националности (Роми, Турци и др.)

За стимулирање на крводарителството кај припадниците на другите националности треба да се направат напори да се делува со промотивни и пропагандни активности насочени кон нашите сограѓани од другите националности да даруваат крв, со соодветна едукација да ги надминат предрасудите и да се подигне нивната свест и интересот за дарување, да им овозможиме да се вклучат во „Семејството на крводарители“ и да допреме до нив со соодветна порака.

Резултатите од анкетата за мотивите за крводарување (Табела 3 и Графикон 7) покажаа дека на прашањето „Што Ве мотивира да дарувате крв?“

- сите испитаници одговорија дека главен мотив е спасувањето на човечки живот.
- 25% од нив ги мотивира хуманост, гордост да се помогне, спасување на живот.
- 8% се мотивирани од чувството дека прават нешто добро.
- 5% даруваат прв пат од љубопитство.
- 25% покрај хуманоста, ги мотивира и срдечниот прием од екипата на акциите.
- 10% покрај другото, го контролираат и сопственото здравје.
- 16% ги мотивира хуманоста, но и двата слободни дена (испитаниците се рударски работници).
- 11% се мотивирани и од користењето на бесплатна здравствена заштита

Колку повеќе се прави истражување за мотивација и искуството на доброволните крводарители, толку повеќе ќе се разбере на кој начин да ги

мотивираме повторно да даруваат крв, со цел да станат активни и редовни крводарители.

Доделувањето на признанија за редовните дарители е секогаш прифатливо, пожелно и треба да се стимулира, за нив се важни и бенефициите за ослободување од плаќање на партиципација при користење на одредени видови здравствена заштита и користење на два слободни дена од работа или настава, исто така од големо значење за нив е добриот и срдечен прием од екипата која работи со крводарители. Од големо значење е и добриот етички однос и доверливоста, кои се битен елемент и витален дел од професионалното однесување.

Со планот за 2015 година, беше предвидено да се соберат 730 крвни единици, но не само што дојде до целосно остварување на планот туку и негово надминување. Планот е реализиран со 120 % , соберени се 945 крвни единици.

18 Заклучок

- Во периодот од 2000 до 2014 година во Делчево и Македонска Каменица се собрани вкупно 15 585 крвни единици. Во сите години е надминат планот од планираните крводарувања.
- Најголем број на крводарувања се реализирани во 2002 година, планот е реализиран со 171%, со соберени 1 327 крвни единици, а најмал број на собрани крвни единици има во 2007 година, со 108% од планираниот.
- Општина Делчево е лидер во доброволното крводарителство во Република Македонија според бројот на жители, а на четвртото место во апсолутен износ.
- Најчесто крводарителството е доброволно, а фамилните дарители се активираат само во исклучителни ситуации, кога не може да се обезбеди крв, за некој член од фамилијата (од ретки крвни групи).
- Доминираат крводарители од македонска националност и машки пол, а 16,30% од вкупните дарители се жени, кои имаат голем удел во воспитувањето на децата
- Главен мотив за крводарување кај сите 110 испитаници е хуманоста, свеста дека спасуваат човечки живот.
- Покрај овој основен мотив, голем број од испитаниците се мотивирани од срдечниот однос на екипата при спроведувањето на акциите, од другите промотивни активности на општеството, љубопитност и проверка на здравствената состојба
- Постојаната промоција и едукација на целата популација е еден од најзначајните предуслови за унапредување на крводарителството, со организирање на промотивни активности за информирање и мотивирање.
- Потребно е и понатаму трансфузиолошките служби да ги следат новините во стандардните оперативни постапки и да воведуваат цврста регулатива во сите сегменти од својата дејност.
- Во општина Делчево има тренд на зголемување на крводарителството и задржување на крводарителите во голема мерка заради добриот етички однос кон крводарителите и низата на промотивни активности за информирање и мотивирање.

19 Користена литература

1. Благоевска М., Актуелности во Трансфузиологијата, Скопје, 1997 година;
2. Влада на РМ, Програма за организирање и унапредување на крводарителство во РМ во 2012 година во РМ, Скопје, 2013;
3. Едукација и перспективи во крводарителството, Втор симпозиум, Маврово, 1996;
4. Камчев Н. (2006). Прирачник за едукација на мотиватори во крводарителството, Скопје, 2006
5. Промотивни активности во крводарителската дејност, Прв симпозиум за крводарителството, Штип, 1993
6. Прв Симозиум за обука на мотиватори во крводарителството, Струга, мај 2005 година;
7. Собрание на Република Македонија, Закон за безбедност во снабдувањето со крв, Сл.весник 110/2007, Скопје, 2007
8. Црвен Крст на Република Македонија, Прирачник за едукација на мотиватори во крводарителството, Скопје, 2006;
9. Blood programme Quality manuel, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 1998;
10. Responsibilities of health authorities in the field of blood transfusion, Recommendation No. R (88) 4 and explanatory memorandum, Council of Europe, 1998;

11. World Health Organization, WHO Technical Report Series, No. 961, 2011, Quality Assurance and Safety: Blood Products and related Biologicals, World Health Organization, 2011
12. World Health Organization, WHO Technical Report Series, No. 961, 2011, WHO guidelines on good manufacturing practices for blood establishments, World Health Organization, 2011
13. <http://www.macedonia.yoolk.com/listings/mk27596>
14. Црвен крст на Република Македонија www.skopje-redcross.org.mk/cka
15. James Blundel (1790-1838) – Прирачник за млади мотиватори во крводарителството